

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Дипломна робота

05 – Соціальні та поведінкові науки / 053 – Психологія

Гендерні особливості «Я-концепції» сучасної молоді

Виконав: студент 2 курсу, групи П-2м
спеціальності 053 «Психологія»
Стретович Юлія Олександрівна

Керівник Марценюк М. О.
Рецензент Синишина В. М.

м. Мукачево – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ Я-КОНЦЕПЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	
1.1 Поняття та психологічна структура Я-концепції.....	7
1.2 Гендерна ідентичність як елемент Я-концепції сучасних юнаків і дівчат	10
1.3 Психологічні особливості юнацького віку.....	15
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ Я-КОНЦЕПЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	
2.1. Організація та методики дослідження.....	22
2.2. Аналіз отриманих результатів.....	34
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ III. КОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА «ТРЕНІНГ ВПЕВНЕНОСТІ В СОБІ» ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОДЕЛЕЙ ВПЕВНЕНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА АДЕВАТНОЇ САМООЦІНКИ	
3.1. Обґрунтування та структура тренінгу.....	54
3.2. Аналіз ефективності результатів тренінгу.....	60
3.3. Практичні рекомендації молоді з метою набуття адекватного рівня самооцінки, пізнання себе та впевненості.....	63
Висновки до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. У психодуховному світі людини і її самосвідомості зокрема, Я-концепція - важлива структурна складова психологічної самоорганізації, яка виконує функцію передумови і наслідку ефективності соціальної взаємодії і якості життя в цілому. Вона здебільшого формовиявляється як відносно усталена, динамічна і певною мірою усвідомлена система уявлень особи про саму себе, або ж як цілісний образ власного Я, котрий синтезує її самосприйняття такою, якою вона є, хоче бути в ідеалі і має обов'язково стати. Звідси очевидно, що Я-концепція визначає, по-перше, як буде діяти людини в конкретній ситуації, по-друге, як інтерпретуватиме дії і вчинки інших, по-третє, чого очікуватиме від близького і віддаленого майбутнього.

Я-концепція організована не лише функціонально, а й структурно, а в розвиненому формовиявленні – ще й ієрархічно. Відтак елементи першої є певними Я-структурами. Останні – це: а) специфічні переконання щодо нас самих; б) віра у себе, котра гармонізує і спрямовує обробку здобутої інформації; в) окремі психічні моделі, з допомогою яких безпечно і навіть комфортно влаштовується наше життя.

У визначенні своєї гендерної ідентичності люди переконані у тому, що вони або чоловіки, або жінки. В термінах гендерної Я-концепції «високомужні» індивіди припускають, що вони мають ті якості, інтереси і уміння, котрі традиційно пов'язані з чоловічою статтю. «Високожіночі» особи переконані, що утримують ті характеристики, які пов'язані з жіночою статтю. Водночас С. Бем висловила припущення, що окремі люди розглядають себе носіями як чоловічих, так і жіночих характеристик. Дослідниця називає таких осіб психологічними андрогінами. Ці люди сприймають себе такими, котрі мають сильно розвинені і чоловічі, і жіночі риси.

Отже, у повсякденній суспільній взаємодії на стан Я-концепції людини впливають не лише взаємини з довкіллям, а й має місце соціальна, гендерна й індивідуальна ідентичності, від яких залежать її роль та місце у соціумі.

Поняття Я-концепції було введено американським психологом і філософом У. Джеймсом у кінці 19 століття. Теоретичний і прикладний розвиток поняття Я-концепції придбало завдяки творчості видатних психологів-гуманістів А. Маслоу, К. Роджерса і Е. Еріксона. Найбільш повне відображення Я-концепція одержала в книзі Р. Бернса «Розвиток Я-концепції і виховання» (1986).

Дослідженнями Я-концепції особистості займалися такі вчені як У. Джеймс (розробив проблематику Я-концепції), Ч. Кулі (теорія «дзеркального Я»), Р. Бернс (засновник інтегрально-інтераціоналістичного підходу, виділив складові Я-концепції), К. Роджерс (чинники формування Я-концепції).

Серед вітчизняних науковців проблемою Я-концепції і близькою науковою спрямованістю займалися Б. Ананьєв, І. Кон, Д. Леонт'єв, В. Столін, О. Реан, В. Панок, Н. Пов'якель, Л. Уманець, Н. Чепелева, Є. Чорний та інші. Автори виділяють такі риси, як: професійна рефлексія (Н. Пов'якель), здатність до самоуправління (Ю. Долинська), "конгруентність" (О. Осадько), професійний світогляд (О. Донцов), професійна компетентність (Н. Чепелева, Н. Пов'якель) тощо.

Дослідженням питання гендеру займалася низка вчених, серед яких такі дослідники як Є.П. Ільїн (соціальна природа гендеру), Ш. Берн (підпорядкування гендерним нормам), Т. В. Говорун (соціально-психологічні механізми формування гендерних уявлень індивіда), Є. Ніколаєва (психофізіологічна детермінація гендерних відмінностей), С. Бем (теорія гендерних схем).

Загальноновизнано, що самосвідомість - визначальний конструкт-утворення внутрішнього світу людини, котре сутнісно полягає у сприйнятті нею численних образів самої себе у потоці найрізноманітніших ситуацій соціальної взаємодії та поєднанні цих образів у цілісне узагальнене уявлення - бачення себе у форматі Всесвіту. Дана тематика потребує подальшого вивчення як теоретичного так і практичного. Беручи це до уваги, нами була обрана тема дипломної роботи *«Гендерні відмінності Я-концепції сучасної молоді»*.

Об'єкт дослідження: Я-концепція особистості.

Предмет дослідження: гендерні відмінності Я-концепції сучасної молоді.

Мета дослідження – теоретично проаналізувати та емпірично дослідити «Я-концепцію» сучасних молодих людей та її особливості і корекційно-методичному плануванні роботи з ними.

Завдання роботи:

1. Здійснити теоретичний аналіз питання у психологічній літературі.
2. Підібрати діагностичний інструментарій, здійснити емпіричне дослідження та проаналізувати отримані результати.
3. Скласти та апробувати програму корекції самооцінки особистості і розробити рекомендації для формування моделей впевненої поведінки та адекватного рівня самооцінки у сучасних юнаків та дівчат.

В роботі були використані наступні **методи дослідження**: теоретичний аналіз і систематизація науково-теоретичних та методичних джерел; організаційні методи (метод порівняння та поперечного зрізу); емпіричні методи (стандартизовані методика, спостереження, бесіди); методи обробки та інтерпретації даних (кількісні та якісні із застосуванням методів математичної статистики).

Дослідження було проведено за допомогою комплексу **методик**, а саме:

- 1) статеворольовий опитувальник (автор С. Бем) [24];
- 2) методика «Хто я?» (автори М. Кун, Т. Макпартленд) [24];
- 3) методика «Q-сортування» (автор В. Стефансон) [21];
- 4) опитувальник «Рівень суб'єктивного контролю» (автор Дж. Роттер, адаптація Пашукової) [19];
- 5) опитувальник «Типи поведінки в конфлікті» (автор К. Томас, адаптація Н. Гришіної) [19];
- 6) методика дослідження самооцінки (автори Т. Дембо, С. Рубінштейн) [19].

Для обробки результатів було застосовано статистичні методи з використанням пакету «SPSS»: кореляційний (коефіцієнт рангової кореляції Пірсона); коефіцієнт U-Манна Уїтні.

База дослідження. В нашому дослідженні взяли участь студенти Мукачівського вищого професійного училища №3, вибірка становила тридцять хлопців та тридцять дівчат віком 15-17 років.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що проведене дослідження та висновки становлять певний науковий інтерес, та можуть сприяти оптимізації навчально-виховного процесу у вищій школі.

Представлені емпіричні дані можуть використовуватися викладачами вищої школи у своїй практичній діяльності при здійсненні навчально-виховного процесу на лекційних заняттях із дисциплін як от: «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Диференціальна психологія», «Основи психологічного консультування», «Гендерна психологія» та інших, а так само й студентами при написанні рефератів, курсових і випускових робіт.

Дана робота може становити інтерес для широкого кола людей, що цікавляться психологією, проблеми розвитку, формування та становлення особистості, зокрема в період юності.

Публікації за час навчання.

Стретович Ю.О. Емпіричне дослідження гендерних відмінностей **Я-концепції особистості** /Ю.О.Стретович, М.О. Марценюк// Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА» / ред. кол.: Т.Д. Щербан (гол. ред.); заст. гол. ред.: Jerzy Piwowarski; В.В. Гоблик. – Мукачево-Ченстохова: РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2018. – Вип. 3(26) (стаття в друці).

Структура роботи.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, що закінчуються висновками, загальних висновків, списку використаних джерел (50 найменувань) і 7-х додатків. Основний зміст викладено на 80 сторінках тексту. Загальний обсяг – 99 сторінок.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного дослідження дозволили зробити наступні висновки:

Я-концепція – стрижневе утворення онтогенетичного розвитку людини, центральна ланка самосвідомості, відносно усталена динамічна і певною мірою усвідомлена система уявлень особи про саму себе, цілісний образ власного Я, котрий синтезує її самосприйняття такою, я вона є, хоче бути в ідеалі і має обов'язково стати.

Одним із основних елементів Я-концепції особистості є її гендерна ідентичність. Гендер — соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, на відміну від статі, яка позначає біологічні відмінності, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду.

Особливістю Я-концепції юнацького віку є підвищена чутливість до особливостей свого тіла й зовнішності. Крім того, оскільки змінюється часова перспектива, юнаки гостро стурбовані своїм майбутнім і болісно переживають реальні або уявлювані зазіхання на їх самостійність, особистісне самовизначення, соціальне ствердження. Тому вони часто справляють враження агресивних, неадекватних, грубих, недоступних, неадаптованих.

В результаті проведення емпіричного дослідження з використанням ряду психодіагностичних методик, ми дізналися, що респондентам обох груп притаманні: високий рівень андрогінності, що пояснюється трансформуванням сучасного суспільства та стиранням чітких меж між гендерними ролями; тенденція до заниженої самооцінки у дівчат та завищеної у хлопців; високий рівень групової залежності у респондентів-дівчат та низький у респондентів хлопців; високий рівень інтернальності у групі хлопців та середній рівень у групі дівчат; занижений рівень домагань у респондентів-дівчат.

Крім цього, нами було виявлено, що характерними стратегіями поведінки в конфлікті для групи дівчат є пристосування, уникнення та співпраця, а для хлопців – суперництво та компроміс.

Провівши статистичний аналіз за допомогою критерію U-Манна Уїтні, ми змогли виявити основні відмінності Я-концепції юнаків та дівчат. Групи респондентів відрізнялися за наступними шкалами: IS (індекс фемінності-маскулінності-андрогінності), домагання, залежність, незалежність, прийняття «боротьби», інтернальність, суперництво, компроміс, уникнення, пристосування.

Ці дані дозволяють нам зробити висновок про те, що групи дівчат та хлопців кардинально відрізняються за параметрами групового спілкування, конфліктності, амбіційності, конформності, стилями поведінки в конфліктній ситуації.

При проведенні емпіричного дослідження нами були продіагностовані проблеми досліджуваних у сфері самооцінки та впевненості. Тому, з метою нормалізації даних показників, нами була складена корекційна програма «Тренінг впевненості в собі».

Метою представленого нами тренінгу є розвиток і формування впевненої поведінки, підвищення самооцінки, набуття навичок самоконтролю, отримання знань щодо ефективного вирішення конфліктів.

Провівши дослідження ефективності проведеного тренінгу, ми отримали наступну інформацію: тренінг позитивно вплинув на характеристики самооцінки, домагань та інтернальності; негативних впливів даної тренінгової програми знайдено не було.

Нами були сформовані рекомендації для набуття впевненої поведінки та нормалізації самооцінки молоді основні з них: зміна соціального оточення; постійний вихід із зони комфорту; відмова від надмірної самокритики; ведення здорового образу життя; ведення щоденника власних досягнень; прослуховування афірмацій; відвідування спеціалізованих тренінгів на тему самооцінки та особистісного зростання.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>